IZVEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA NA KOSOVU ZA 2013.

IZVRŠNI PREGLED

Kosovo je parlamentarna demokratija. Ustav i zakoni predviđaju izabranu jednodomnu Skupštinu koja bira predsednika koji predlaže mandatara vlade koga mora da potvrdi Skupština. U zemlji su održani parlamentarni izbori 2010-11. koji su ispunili mnoge međunarodne standarde, ali koji su takođe bili propraćeni mnogim neregularnostima, uključujući kupovinu glasova, ograničeno učešće žena posebno u ruralnim oblastima i ograničenu slobodu kretanja etničkih manjina. Zemlja je proglasila svoju nezavisnost od Srbije 2008. Civilne vlasti su zadržale kontrolu nad bezbednosnim snagama, a bilo je i nekih izveštaja da je Kosovska policija (KP) zloputrebila ljudska prava.

NATO je u julu objavio da su Kosovske bezbednosne snage (KBS) u potpunosti operativno sposobne završavajući na taj način izvršna ovlašćenja NATO snaga na Kosovu (KFOR) pod ovlašćenjima UN-a nad KBS. Mandat Misije vladavine prava EU (EULEX) je predviđen da se završi sredinom 2014. Euleks nadgleda KP i sistem pravosuđa u ograničenom svojstvu. Vlade Kosova i Srbije su 19. aprila sklopile sporazum o normalizaciji odnosa pod okriljem EU. Dve Vlade su radile zajedno na primeni ovog sporazuma i primeni prethodnih sporazuma o integrisanom upravljanju granicama, slobodi kretanja i matičnim knjigama. Skupština je 11. jula, kao deo sporazuma usvojila Zakon o amnestiji koji je predvideo amnestiranje određenih krivičnih dela počinjenih pre 20. juna i koji podstiče dalju integraciju građana sa severa. Predsednica Atifete Jahjaga je proglasila zakon 17. septembra. Opštinski izbori koji su održani širom Kosova 3. novembra uključujući sever Kosova bili su važan element aprilskog sporazuma za normalizaciju odnosa.

Najvažniji problem u oblasti ljudskih prava tokom godine bio je usmeren na nastojanja tvrdolinijskih kosovskih Srba da blokiraju normalizaciju, uključujući postavljanje blokada na putevima na severu zemlje i ograničavajući osnovna prava kao što su sloboda kretanja ljudi i robe. Tvrdolinijaši i kriminalni elementi su posegli za nasiljem i zastrašivanjem prema domaćim suparnicima i međunarodnim bezbednosnim snagama, uključujući i ubistvo pripadnika Euleksa u septembru. Tokom novembarskih opštinskih izbora, napadači su ušli i poharali tri biračka mesta na severu što je dovelo do ponavljanja glasanja dve sedmice kasnije. Društveno nasilje i diskriminacija prema etničkim manjinama, licima sa invaliditetom i pripadnicima zajednice lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca i transrodnih lica (LGBT) predstavljalo je drugu značajnu oblast zabrinutosti. Nasilje u porodici nad ženama je bio treći najveći problem.

Ostali problemi u oblasti ljudskih prava odnosili su se na prijavljeno policijsko maltretiranje pritvorenih lica, nasilje među zatvorenicima, korupciju, favorizovanje u zatvorima, fizičke

uslove u zatvorima ispod standarda, dugo trajanje istražnog pritvora, sudsku neefikasnost, zastrašivanje medija od strane javnih zvaničnika i kriminalnih elemenata, ograničenja verskih sloboda i vandalizam na verskim osnovama, samo ograničeni napredak u povratku raseljenih lica svojim domovima, nasilje i neregularnosti na lokalnim izborima u nekim područjima, korupciju vlade, antisemitsku retoriku, trgovinu ljudima, slabe uslove u objektima za mentalno zdravlje, sporadične etničke tenzije na severu i dečji rad u neformalnom sektoru.

Vlada je preduzela korake da krivično goni i kazni zvaničnike koji su počinili zloupotrebe kako u bezbedonosnim službama tako i u drugim oblastima u vladi, iako su mnogi smatrali da su viši zvaničnici koji su bili uključeni u korupciju prošli nekažnjeno.

Deo 1. Poštovanje ljudskog dostojanstva i zabrana:

a. Neosnovanog i nezakonitog oduzimanja života

Nije bilo izveštaja o tome da su vlada ili njeni službenici počinili samovoljna ili nezakonita ubijanja tokom godine. Nijedna vladina organizacija nije utvrdila da li su ubistva koja su počinile bezbednosne snage bila opravdana. U većini vladinih institucija, odseci za unutrašnje poslove su istraživali ubistva koja su se odnosila na bezbednosne snage i mogli su da povere određene predmete sudskom sistemu.

Nepoznati napadači su 19. septembra pucali na vozilo Euleksa koje je prevozilo službenike carine i koje se kretalo blizu opštine Zvečan, usmrtivši tom prilikom pripadnika Euleksa iz Litvanije i nanevši povredu još jednom putniku.

Međunarodne poternice za hapšenjem koje je Euleks izdao 2011. za osumnjičena lica za ubistvo policijskog službenika Envera Zimberija su i dalje na snazi, ali zvaničnici nisu sproveli nova hapšenja ili ostvarili drugi napredak u rešavanju slučaja. Euleks je u martu obustavio istragu.

Vlada je tokom godine sarađivala sa Specijalnom istražnom operativnom grupom Euleksa (SITF) na istrazi navoda teških krivičnih dela koje su pripadnici Oslobodilačke vojska Kosova (OVK) odnosno albanska etnička gerilska snaga koja je vodila borbu za nezavisnost zemlje i njihovi saradnici počinili u periodu od jula 1999. do sredine 2000. god. Navodna zlostavljanja koja su navedena u Izveštaju Saveta Evrope u 2010. uključivala su između ostalog držanje ljudi u nehumanim uslovima i ubijanje civila zbog trgovine ljudskim organima van zemlje. Viši vladini zvaničnici su potvrdili svoju podršku istrazi tokom posete SITF i do kraja godine istraga je i dalje bila u toku.

Sudsko veće u čijem sastavu su bili dvoje sudija Euleksa i jedan lokalni sudija su 17. septembra oslobodili poslanika Skupštine Kosova Fatmira Ljimaja i devetoro ostalih optužbi za ratne zločine 1999. u vezi pritvorenog centra koji je vodio OVK-a u Klečki gde su pritvorena lica matretirana, a sedmoro kosovskih Srba ubijeno.
Kao deo istrage Euleksa o događajima koji su se odigrali u pritvornom centru OVK-a blizu Skenderaj/Srbice, vlasti su optužile 15 bivših pripadnika OVK-a za ratne zločine navodno

počinjene tokom sukoba 1998-99. Drenička grupa, poznata po tom imenu, uključivala je vladine zvaničnike sa jakim vezama sa vladajućom partijom, kao recimo ambasadora zemlje u Albaniji Sulejmana Seljimija i predsednika opštine Skenderaj/Srbica Sami Ljuštakua. Zvaničnici su optužili Seljimija po sedam tačaka optužnice koje se odnose na period kada je bio glavni komandant OVK-a, uključujući optužbe za zlostavljanje civila i upotrebu nasilja protiv najmanje jednog zaštićenog svedoka. Tužioci su optužili Ljuštakua za ubistvo jednog civila kosovskog Albanca, a Sahita Jašarija za ubistvo srpskog policajca Ivana Bulatovića. Tužioci su u novembru posebno podneli optužbe za ratne zločine protiv Seljimija i troje ostalih lica za mučenje i zlostavljanje dve žene kosovske Albanke u periodu 1998-99.

Osnovni sud u Prishtine/Prištini je 19. jula osudio Nazima Blaca na kaznu zatvora u trajanju od četiri i po godine za teško ubistvo bivšeg visokog zvaničnika jugoslovenske državne bezbednosti Ibuša Klokočija 1999. Blaca koji je sam priznao da je ubica se izjasnio krivim. Po navodima suda, ranija dva pojavljivanja Blaca na suđenjima u svojstvu svedoka saradnika su uticala na smanjenje izrečene kazne.

b. Nestanka ljudi

Nije bilo nikakvih izveštaja o politički motivisanim nestancima lica ili otmicama.

Međunarodni komitet crvenog krsta (ICRC) je naveo da se 1,723 lica vode kao nestala usled sukoba 1998-99. Ograničenja ICRC u pogledu poverljivosti ne dozvoljavaju potvrđivanja, ali su posmatrači naveli da su otprilike 70 odsto sa liste kosovski Albanci, dok su preostalih 30 odsto kosovski Srbi i pripadnici ostalih manjinskih zajednica. Rođaci nestalih lica su redovno ispoljavali svoje nezadovoljstvo zbog slabog napredovanja i pozvale vlasti kako na Kosovu tako i u Srbiji da udvostruče svoje obaveze u pronalaženju još nestalih lica.

c. Mučenja i drugih vidova okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Ustav i zakoni zabranjuju takve prakse, ali u 2010. bilo je nekih međunarodnih posmatrača koji su izvestili da su vlasti primenjivale grube mere prema zatvorenim licima. Takođe su istakli da su se nastavila poboljšanja kako u administrativnim praksama tako i u pogledu fizičkih objekata odnosno prostorija.

Odbor za sprečavanje mučenja (CPT) Saveta Evrope je tokom svoje posete 2010. primio veliki broj optužbi od lica koji su tokom godine bili lišeni slobode o fizičkom maltretiranju koje su primenjivali policijski službenici. Optužbe su se uglavnom odnosile na nanasene udarce, šutiranja i udaranje sa pendrecima tokom hapšenja. CPT je takođe izvestio da su neki policijski službenici pokušali da dobiju priznanje tokom ispitivanja pomoću šamara, udaraca, šutiranja (uključujući u genitalije), udaranjem lica sa teškim predmetima, stezanjem šake sa olovkom postavljenom između dva prsta i udaranjem po stopalima. CPT je zaključio da je u nekim slučajevima ozbiljnost navodnog maltretiranja bila takva da bi mogla" lako da se opiše kao

mučenje." Po navodima CPT izgleda da se "situacija u pogledu ophođenja Kosovske policije prema licima lišenim slobode nije promenila, ako ne i pogoršala" od njegove posete u 2007.

Suprotno tome, izveštaji domaćih posmatrača koji se zasnivaju na redovnim periodičnim posetama, uključujući Kancelariju ombudsmana na Kosovu i Kosovski rehabilitacioni centar za žrtve mučenja (KRCT) našli su samo nekoliko izolovanih žalbi i istakli su da se maltretiranje zatvorenika i pritvorenika u proteklim godinama postojano smanjilo. Kancelarija ombudsmana je tokom prvih devet meseci u godini primila tri prijave o zatvorskim čuvarima koji su zlostavljali pritvorenike ili zatvorenike.

Policijski inspektorat Kosova (PIK), nezavisno telo pri Ministarstvu unutrašnjih poslova radilo je na istrazi pet slučajeva u kojima je policija navodno loše postupala prema učesnicima protesta održanih u januaru 2012. koji su imali za cilj sprečavanje srpskih privrednih vozila da uđu u zemlju. PIK je prosledio četiri slučaja Jedinici za profesionalne standarde KP (JPS) na disciplinski postupak i jedan slučaj tužiocu koji je podigao optužnicu. Sud do početka novembra nije doneo odluku po tom predmetu.

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima su generalno ispunjavali međunarodne standarde, međutim bilo je značajnih problema koji su i dalje bili prisutni u nekim objektima. Problemi su se odnosili na slabe uslove u prostorijama, nasilje među zatvorenicima, korupciju i medicinsku negu ispod standarda. Vlada je dozvolila posetu nezavisnim posmatračima ljudskih prava.

Fizički uslovi: Kosovsko kazneno- popravna služba (KKPS) upravlja svakodnevnim radom svih kazneno-popravnih zavoda i pritvornih centara. Euleks je zadržao ograničenu ulogu praćenja i stručnog savetovanja u zatvorima i prevozu zatvorenika po zahtevu. U kazneno-popravnim zavodima je 15. novembra boravilo 1,093 osuđenih lica i 602 lica u istražnom pritvoru u zatvorima i pritvorima. U tim prostorijama je bilo 54 žena i 37 maloletnih lica i 92 strana državljana. KKPS je prijavila četiri smrtna slučaja među zatvorenicima usled prirodne smrti. Mreža kazneno- popravnih ustanova može da upravlja populacijom zatvorenika od otprilike 2,000 lica. Tokom godine radila su tri kazneno-popravno zavoda, šest pritvornih centara, jedan centar za zaštitu svedoka i jedna zatvorska bolnica.

Ombudsman, KRCT i Savet za odbranu ljudskih prava i sloboda su zajedno zaključili da su uslovi i dalje ispod standarda u nekim područjima i nekim objektima. Takvi nedostaci su se odnosili na slabo osvetljenje i ventilaciju u nekim ćelijama, oronule kuhinje i toalete, nedostatak vode i neadekvatnu posteljinu i krevete u nekim zatvorskim ili pritvornim prostorijama. Po navodima KRTC broj zatvorenika i pritvorenika u glavnim pritvornim centrima se smanjio tokom godine sa izuzetkom u Gjilan/Gnjilanu, Prishtinë/Prištini i Prizrenu gde je broj zatvorenika ostao visok.

Zvaničnici u kazneno-popravnim ustanovama su opisali prenatrpanost kao manji sezonski problem koji se pogoršao tokom hladnih meseci jer su mnogi pojedinci koji su počinili lakša krivična dela zatražila da služe svoje zatvorske kazne u trajanju od tri do šest meseci tokom zime,odnosno tokom vremenskog perioda koji manje negativno utiče na poljoprivredne aktivnosti, a stoga i na porodične prihode. Kazneno- popravne vlasti su pokušale da izađu u susret takvim zahtevima.

KRCT je utvrdio značajne nedostatke u zatvorskom sistemu zdravstvene nege, kao što je nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje, neredovno snabdevanje lekovima, odlaganja u pružanju lečenja zatvorenicima i pritvorenicima i nedostatak ili odlaganje odgovarajućeg lečenja za korisnike droga. Po navodima KRCT većina nabavki za zdravstvenu zaštitu je bila neodgovarajuća, ali su problemi i dalje ostali u snabdevanju nekih osnovnih medikamenata. U nekim slučajevima uslovi su primorali zatvorenike da sami nabave lekove preko privatnih izvora. Vlada je u aprilu usvojila novi Zakon o zdravlju koji je preneo odgovornosti za medicinsku negu u zatvorima sa Ministarstva pravosuđa na Ministarstvo zdravlja. KKPS zvaničnici su pozdravili ovu promenu delom usled uverenja da Ministarstvo zdravlja ima više resursa i ekspertize od Ministarstva pravosuđa.

CPT je 2010. primetio poboljšanje u fizičkim uslovima u policijskim stanicama od svoje posete 2007, ali je takođe zaključio da su nasilje među zatvorenicima, korupcija i favorizovanje endemski problemi u Dubravi i ostalim kazneno- popravnim ustanovama. Ombudsman je potvrdio postojanje slabih uslova u zatvorskoj bolnici u Dubravi.

Uprava: Zvaničnici su vodili evidenciju o zatvorenicima, ali su upravnici tvrdili da podela ovlašćenja nad osuđenicima između kazneno-popravne ustanove i sudskog sistema je prouzrokovala probleme. Na primer, zatvorske vlasti nisu mogle da intervenišu kada su dobro povezani pritvorenici u istražnom pritvoru koristili svoje sudske veze da budu premešteni u daleko udobnije prostorije u bolnici u Prishtine/Prištini čak i onda kada je zatvor mogao na odgovarajući način da obezbedi odnosno pruži potrebne medicinske usluge.

Vlasti su dozvolile zatvorenicima da imaju posete i da slave verske praznike uključujući zahtev za posećivanje duhovnih vođa odnosno sveštenstva. Zatvori i pritvorne jedinice su takođe ponudile izmenjene jelovnike tokom praznika uključujući i tokom verskog posta.

Pritvorenici su mogli da podnesu prigovore i zahteve za istrage sudskim vlastima i Kancelariji ombudsmana bez cenzure preko anonimnih kutija u većini zatvorskih objekata. U prvih devet meseci godine zatvorenici su ombudsmanu podneli 128 tužbi.

Poboljšanja: Ministarstvo pravosuđa i KKPS su učinili značajna poboljšanja tokom godine, počevši sa naimenovanjem tri visoka zvaničnika u kazneno-popravnom zavodu u Dubravi. Vršilac dužnosti generalnog direktora KKPS je istakao da je nova uprava u objektu počela da nudi boravak za zaštitu svedoka izloženim riziku u odvojenoj zgradi i da je počela da primenjuje rigoroznija pravila koja se odnose na visokorizične zatvorenike. Zvaničnici su

takođe prijavili završetak radova renoviranja bloka 3 u Dubravi i zatvorskoj kuhinji i da su potpisali tendere za slične radove u blokovima 5 i 7 gde je blok 7 namenjen za prijem zatvorenika za invaliditetom. Zvaničnici nisu prijavili da je bilo značajnijih povreda u zatvoru tokom nasilja među samim zatvorenicima tokom prvih deset meseci u godini.

Vlasti su 30. oktobra premestili zaštićenog svedoka Škumbina Mehmetija iz zatvora Dubrava u regionalnu bolnicu u Peja/Peći nakon što su ga ostali zatvorenici fizički napali dok je bio pod zaštitom. Mehmeti je navodno imao informacije u pogledu nekoliko visoko-profilisanih političkih ubistava nakon rata.

KKPS je takođe prijavio da je investirao 600,000 evra ($810,000) u kazneno- popravni zavod na severu Mitrovice/Mitrovice i da je značajno poboljšao uslove za svojih 60 zaposlenih i zatvorenike i pritvorenike kojih je u septembru bilo 23. Vlada je 18. decembra otvorila novi zatvor visokog stepena obezbeđenja u Podujeve/Podujevu koji je izgrađen u skladu sa međunarodnim standardima i koji može da primi 300 zatvorenika. Nakon završenog osnovnog programa obuke u trajanju od 10 sedmica, 130 službenika kazneno- popravnog zavoda su počeli da rade na svojim pozicijama u zatvoru.

d. Nezakonito lišenje slobode ili pritvaranje

Ustav i zakon zabranjuju neosnovano hapšenje i pritvaranje i Vlada, Euleks i Kfor su generalno poštovali te zabrane.

Uloga policije i službi bezbednosnosti

Lokalne bezbednosne snage uključuju Kosovsku policiju i Kosovske bezbednosne snage (KBS). U skladu sa zakonom, policija funkcioniše pod ovlašćenjem Ministarstva unutrašnjih poslova. Euleks je radio pod mandatom da nadgleda, konsultuje i stručno savetuje lokalne pravosudne institucije i organe za sprovođenje zakona. Euleks policija je takođe imala operativne odgovornosti i sprovodila policijske operacije koje su definisane u skladu sa mandatom. Euleks je imao manja izvršna ovlašćenja u nekim oblastima, uključujući organizovani kriminal, korupciju, zaštitu svedoka, pranje novca, finansiranje terorizma i međunarodnu policijsku saradnju. KBS je lakše opremljena bezbednosna i civilna odbrambena snaga koju nadgleda KFOR, a koja funkcioniše u skladu sa civilnim ovlašćenjima Ministarstva za kosovske bezbednosne snage.

Specijalne policijske jedinice u čijem sastavu su međunarodni policijski službenici Euleksa istražuju ratne zločine, finansijski kriminal i organizovani kriminal, rukovode programom zaštite svedoka i rade nezavisno od Kosovske policije. Euleks i Kosovska policija imaju nezavisne operativne jedinice koje se bave kriminalnim obaveštajnim podacima i organizovanim kriminalom. Međunarodni policijski službenici, tužioci i sudije koje je Euleks razmerstio na dužnosti širom zemlje imali su veliko diskreciono pravo da intervenišu u posebnim krivičnim stvarima, ali je međutim lokalna policija zadržala većinu policijskih

dužnosti i odgovornosti.

U prvih osam meseci u godini, PIK je preispitao 682 žalbi o policijskom ponašanju, uključujući manje disciplinske povrede, prekomernu upotrebu sile, zlouptrebu ovlašćenja, neetičko ponašanje i krivična dela. Od onih za koje je PIK smatrao da zaslužuju dalju pažnju, PIK je prosledio 484 slučaja Jedinici za profesionalne standard koje je kvalifikovao kao disciplinske povrede. Preostalih 155 je kvalifikovao kao krivične slučajeve. Na početku je zadržao pet slučajeva koji su uključivali disciplinske povrede visokog profila na dalje preispitivanje, ali je u septembru prosledio jedan od njih policiji za interne disciplinske mere, a preostalih četiri slučaja je zaključio zbog nedostatka dokaza.

Jedinica za profesionalne standarde je radila na istrazi manjih policijskih prekršaja i odredila administrativne kazne za povrede. Tokom godine, jedinica je otvorila 1,235 slučaja, uključujući slučajeve manje neposlušnosti i oštećenja ili gubitka policijske imovine. U septembru je bilo 303 slučajeva koji su bili pod istragom.

Procedure hapšenja i postupanje prema pritvorenicima

Skupština je u januaru usvojila novi Krivični zakonik i novi Zakonik o krivičnom postupku koji su propisali značajne pravne promene. Revidirani zakon propisuje da policija može da uhapsi lica pomoću naloga za hapšenje na osnovu dokaza koji je izdao sudija ili tužilac, osim u slučaju kada je izvršenje krivičnog dela u toku. Novi zakon predviđa da tužioci moraju da osude lica u roku od šest sati od trenutka hapšenja na jeziku koje lice razume. Organi moraju da uhapšena lica izvedu pred sudiju u roku od 48 časova ili da ih puste na slobodu. Revidirani zakon zahteva od organa da osiguraju da pritvorena lica imaju pristup advokatu po svom izboru ili da im advokata obezbedi država. Takođe omogućuje osumnjičenim licima da se brane ćutanjem i da odbiju da odgovore na svako pitanje osim na ona koja se tiču utvrđivanja njihovog identiteta, da imaju pravo da dobiju besplatnu pomoć tumača i da dobiju medicinsko ili psihijatrijsko lečenje. Policija ne sme osumnjičenim licama da uskrati sredstva i prava na komunikaciju.

Nakon prvog rešenja, sud može da drži lica u istražnom pritvoru 30 dana od dana hapšenja i može da produži trajanje pritvora do godinu dana bez podignute optužnice. Nakon podizanja optužnice i sve do završetka sudskog postupka samo pretresni sudija ili pretresno veće mogu da odrede ili ukinu pritvor. Zakon dozvoljava i kućni pritvor ako ga je odredio sudija, oduzimanje putnih dokumenata i prošireno korišćenje jemstva kao alternative istražnom pritvoru. Okrivljena lica takođe mogu da ulože žalbu na svoj pritvor, a novi Krivični zakonik i novi Zakonik o krivičnom postupku dozvoljavaju pritvorenim licima da ospore zakonitost svog pritvaranja. Nezakonito pritvorena okrivljena lica takođe mogu da podnesu zahteve za obeštećenje.

Policija je u nekim slučajevima dok je bila maskirana ili na tajnom zadatku generalno izvršila većinu hapšenja koristeći naloge za hapšenje. Nije bilo potvrđenih prijava da je policija

zloupotrebila 48 časovno pravilo i državni tužioci su generalno ili uručili uhapšenim licima dokumenat sa obrazloženim razlogom hapšenja ili su ih pustila na slobodu. Zvaničnici su uglavnom ispoštovali zahtev za blagovremeno raspoređivanje predmeta, ali KRCT je izvestio da su se pritvorena lica povremeno suočavala sa odlaganjima kada advokati nisu bili na raspolaganju do narednog jutra po pritvaranju lica. Sudovi su retko koristili jemstvo.

Nevladine organizacije (NVO) su izvestile da vlasti nisu dozvolile uvek svim pritvorenim licima da kontaktiraju advokate po svom prvom hapšenju i da su u nekim slučajevima dozvoljavali konsultacije sa advokatom samo kasnije kada su policijski istražitelji započeli zvanično ispitivanje. U nekoliko slučajeva, zvaničnici su navodno omogućili pritvorenim licima advokata samo nakon zvaničnog ispitivanja, a neka pritvorena lica su se žalila da su imala svoj prvi kontakt sa advokatom tek po njihovom pojavljivanju na sudu, iako su tražili advokata odmah po svom hapšenju.

Iako pritvorena lica imaju pravo da obaveste članove porodice o svom pritvaranju, izveštaj CPT o poseti iz 2010. je istakao da su vlasti pogoršale poštovanje ovog prava od njegove posete iz 2007. CPT je izvestio da je znatan broj pritvorenih lica tvrdio da policija nije ispoštavala njihove zahteve da obaveste članove porodice ubrzo nakon svog hapšenja i da su obaveštavali svoje članove porodice pri samom kraju trajanja pritvora. CPT je potkrepio navode pritvorenih lica putem uvida u zapisnik o zadržavanju lica i evidencije o pritvoru u nekoliko policijskih stanica koje je posetio.

U vanrednim okolnostima, Kfor može da izvrši hapšenje i pritvori lica bez naloga za hapšenje. Komandant Kfora može da pritvori lica u trajanju do 72 časova i da produži pritvor za dodatnih 72 časova. Nakon 144 časova, Kfor mora da pusti na slobodu pritvoreno lice. Nije bilo prijava odnosno izveštaja da je Kfor tokom prvih deset meseci u godini uhapsio lica bez naloga za hapšenja.

Policija je na srpski pravoslavni Božić 7. januara uhapsila 10 kosovskih Srba iz Leposavića u opštini Gračanica zbog ilegalnog ulaska u zemlju kada su identifikovali sebe kao "iz Srbije." Policija je primetila grupu koja je pratila policijsku pratnju srpskih zvaničnika tokom dozvoljene posete zvaničnika manastiru u opštini. Javni tužilac je naložio policiji da pritvori svih 10 lica na 48 časova po tačkama optužbe za ometanje službenog lica u vršenju dužnosti. Službenici jedinice za specijalne operacije Kosovske policije su premestili pritvorena lica u pritvorni centar u Prištini. Nakon njihovog puštanja 10. januara, pritvorena lica su tvrdila da ih je policija tukla i da im se podsmejavala u velikom broju slučajeva dok su bili u pritvoru. Jedan od njih, Darko Vljasaj je tvrdio da su se policijski službenici posebno okomili na njega zato što je iz mešovitog albansko- srpskog braka i da su ga udarili između nogu dok su ga pratili do toaleta nanevši mu tešku povredu. Prištinski tužioci su 12. decembra u koordinaciji sa Euleksom podneli veliki broj optužbi protiv jedanaestorice policijskih službenika koji su bili uključeni u incident za fizičke napade i maltretiranje tokom obavljanja dužnosti i zbog upućivanja pretnji.

Istražni pritvor: Dugo trajanje pritvora, kako pre ,tako i tokom sudskog postupka ostaje i dalje problem. Zakon dozvoljava sudiji da odredi istražni pritvor ako postoji dobro osnovana sumnja da će lice verovatno uništiti, sakriti ili krivotvoriti dokaze, uticati na svedoke, pobeći, ponovo izvršiti krivično delo, ili se uključiti u izvršenje drugog krivičnog dela ili se ne pojaviti na sudskom postupku. Sudije su rutinski koristile sudski pritvor bez traženja dokaznog obrazloženja.

Dugo trajanje pritvora je posebno bio problem u Okružnom sudu u Mitrovice/Mitrovici sa privremenim sedištem u Vushtrri/Vučitrnu. Vlasti su redovno produžavale trajanje pritvora okrivljenim licima koja su čekala suđenje tokom čitavog perioda kada je sud funkcionisao sa ograničenim kapacitetima. U avgustu je 597 lica u ovom okrugu ostalo u istražnom pritvoru čekajući da sud sasluša njihove slučajeve. Sa izuzetkom ovog suda, trajanje istražnog pritvora koje je jednako ili prevazilazi kaznu za navodno krivično delo pritvorenog lica je bilo veoma retko.

Sudska neefikasnost i korupcija su bili među faktorima koji su uticali na odlaganja suđenja.

Amnestija: Predsednica je 17. februara pomilovala četiri lica u čast petogodišnjice nezavisnosti zemlje.

e. Uskraćivanje prava na pravično i javno suđenje

Ustav propisuje nezavisno sudstvo, međutim sudstvo je ponekad pokazivalo pristrasnost, da je ponekad pod spoljnim uticajem i da nije uvek pružalo propisan proces. Izveštaji o korupciji u sudstvu su i dalje bili prisutni, a sudski sistem je bio neefikasan. Postojao je efikasan mehanizam za disciplinske postupke protiv sudija i tužioca. Vlasti su generalno poštovale sudske naloge.

Euleks je vršio izvršnu vlast nad Specijalnim tužilaštvom koje se usredsredilo na teška krivična dela, uključujući trgovinu ljudima, pranje novca, ratne zločine i terorizam. Dvadeset i sedmoro međunarodnih sudija koji su zaposleni preko Euleksa su pružala podršku lokalnim sudijama. U krivičnim predmetima gde su međunarodne sudije Euleksa imale nadležnost, sudije Euleksa su bile u sudskim većima sa lokalnim sudijama u lokalnim sudovima. Sudije Euleksa su činile većinu u ovim većima sa jednim sudijom Euleksa koji je bio predsedavajući veća. Za građanske parnice u kojima je međunarodni sudija Euleksa imao ovlašćenja, u sastavu sudskih veća je bilo troje sudija uključujući dvoje iz Euleksa.

Mešovito veće je 18. juna osudilo bivšeg generalnog sekretara Ministarstva zdravlja Iljira Toljaja na 18 meseci zatvora i novčanu kaznu za falsifikovanje službene dokumentacije i izbegavanje plaćanja poreza. Sud je takođe zabranio Toljaju da obavlja funkcije u javnoj upravi ili javnoj službi u trajanju od tri godine. Na predmetu je sudio specijalni tužilac Euleksa.

Mešovito sudsko veće je 23. maja u Osnovnom sudu u Peje/Peći osudilo bivšeg specijalnog tužioca Nazmija Mustafija za zloupotrebu službenog položaja i nezakonito posedovanje vatrenog oružja i osudilo ga na zatvorsku kaznu u trajanju od pet godina i novčanu kaznu. Sud je utvrdio da su dvoje ostalih lica u ovom slučaju kriva za trgovinu uticajem i podsticanje zloupotrebe službenog položaja.

Mešovito sudsko veće je 19. juna oslobodilo krivice zamenika premijera Bujara Bukošija za zloupotrebu svog službenog položaja i ovlašćenja u Ministarstvu zdravlja u vezi slučaja korupcije.

Okružni sud u Prishtine/Prištini je 28. februara osudio bivšeg ministra za zajednice i povratak Branislava Grbića i osmoro bivših saradnika svakog na kaznu zatvora u trajanju od sedam i po godina za proneveru 1.1 miliona evra ($1.5 miliona) u 2006. Sudovi su oslobodili drugog bivšeg ministra za zajednice i povratak Slavišu Petkovića zbog nedostatka dokaza i kontradiktornih iskaza svedoka. Optužbe su proistekle iz dešavanja 2006, kada su pripadnici grupe krivotvorili ugovore i ostalu dokumentaciju.

Srpska Vlada je nastavila sa radom ilegalnog paralelnog sudskog sistema u većinskim srpskim opštinama tokom prvih devet meseci godine koji je prestao da uzima nove predmete 1. oktobra kao deo procesa primene sporazuma o normalizaciji odnosa.

Sudski postupci

Zakon propisuje pravično i nepristrasno suđenje i sudstvo se generalno pridržavalo zakona. Suđenja su javna, a zakon za optužene propisuje pretpostavku nevinosti, pravo da budu blagovremeno obavešteni detaljno o optužbama, prisutni na svojim suđenjima, da se brane ćutanjem i da ne budu primorani da svedoče ili priznaju krivicu, da se suoče sa svedocima optužbe, imaju uvid u dokaze i da imaju pravnog zastupnika. Optužena lica imaju pravo da podnesu žalbu. Država ne koristi porotna suđenja. Ova prava se odnose na sve građane bez izuzetaka.

Komisija za pravnu pomoć koja je nezavisna vladina agencija, pružila je besplatnu pravnu pomoć licima sa niskim prihodom. Većina pomoći koju je komisija pružila tokom godine odnosila se na građanske ili upravne stvari. Glavno državno tužilaštvo je takođe imalo Odsek za pružanje pomoći žrtvama koji je pružao pomoć u pristupi pravdi žrtvama zločina. Ovaj odsek je takođe pružao besplatnu pravnu pomoć žrtvama svih krivičnih dela sa posebnim fokusom na žrtve nasilja u porodici, žrtve trgovine ljudima, zlostavljanje dece i obljube. Ovaj odsek je radio sa 15 kancelarija širom zemlje i pružao je pomoć 24 časova dnevno.

Ministarstvo zdravlja je takođe imalo odsek za integrisanje sudstva koji je rešavao probleme koje utiču na manjine. Ministarstvo je imalo 11 kancelarija za veze sa sudovima za pružanje pomoći manjinskim zajednicama u područjima sa većinskim srpskim stanovništvom prateći ih do sudova, podnoseći sudovima dokumentaciju u njihovo ime i pružajući informacije i pravnu

pomoć izbeglicama i raseljenim licima.

Euleks nadgleda predmete ratnih zločina. Euleks može da istraži i sudi u predmetima ili nezavisno ili kada je odgovarajuće zajedno sa kosovskim kolegama. Euleks je u septembru radio na istrazi 94 predmeta ratnih zločina i vodio je četiri suđenja za ratne zločine.

Sudsko veće Euleksa je 12. septembra osudilo Sabita Gecija i Hetema Gecija na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina za ubistvo i ratne zločine protiv civilnog stanovništva odnosno članova porodice Gani Beriše 1999.

Skupština je u martu održala raspravu o kontraverznom slučaju Kicina iako je sistem pravosuđa završio svoj posao i izdao pravosnažne odluke. Slučaj Kicina je uključivao ubistvo muškarca etničkog Albanca i njegove porodice 2001. zbog sumnje da je sarađivao sa srpskim snagama. Nakon značajnog spoljašnjeg pritiska, Skupština se složila da nastavi sa formiranjem ad hok komisije radi dalje istrage zaključenog predmeta.

Politički zatvorenici i pritvorenici

Nije bilo izveštaja o političkim zatvorenicima ili pritvorenicima.

Građanske parnice i pravni lekovi

Nije bilo građanskih pravnih lekova za povrede ljudskih prava. Pojedinci mogu da se žale sudovima kako bi zatražili obeštećenje ili prestanak trajanja povrede ljudskih prava. Pojedinci su se obraćali Ustavnom sudu za preispitivanje njihovog prava na propisan proces. Iako zemlja nije potpisnica Evropske konvencije o ljudskim pravima i stoga nije predmet nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava, Ustav jasno uključuje standarde konvencije i pojedinci mogu da daju predstavku Ustavnom sudu o povredi prava iz konvencije.

Ustavni sud je u februaru odlučio da je Opštinski sud u Prihtine/Prištini povredio prava Dijane Kastrati na život kada je odbio njen zahtev 2011. za izricanje hitne mere zaštite protiv njenog supruga koji ju je kasnije pretukao na smrt. Ustavni sud je takođe utvrdio da je opštinski sud povredio prava Kastratijeve na život u skladu sa evropskom konvencijom i pružanjem delotvornih pravnih lekova. Španske vlasti su u avgustu uhapsile Adnana Kastratija u vezi sa smrću njegove supruge, ali je nepostojanje ugovora o ekstradiciji sprečilo njegov povratak u zemlju.

Vraćanje imovine

Vlada je nastavila da čini nastojanja prema rešavanju restitucije imovinsko-pravnih predmeta. Konfuzna mešavina zakona, uredbi, administrativnih uputstava i sudske prakse kao i nezakonito ponovno zauzimanje imovine i višestruka potraživanja za istu imovinu iskomplikovali su rešavanje imovinsko-pravnih predmeta.

Kosovska komisija za imovinska potraživanja koja funkcioniše pod okriljem Kosovske agencije za imovinu (KAI) ocenjuje zahteve koji su nastali kao rezultat kosovskog sukoba. Komisija je do septembra rešila 42,457 od ukupno 42,515 evidentiranih zahteva i obavestila 35,053 podnosioca zahteva o svojim nalazima. U isto vreme KAI je prijavio da 13,000 njegovih odluka nije sprovedeno. Izvršni sekretarijat KAI je primio 648 žalbi na svoje odluke tokom prvih devet meseci u godini i prosledio je 380 tih žalbi Vrhovnom sudu na dalje postupanje.

Kosovska agencija za imovinu je imala poteškoće prilikom izvršenja svojih odluka kada je iseljavala lica koja su bespravno zauzela imovinu posebno u severnoj Mitrovice/Mitrovici gde kosovski Srbi i kosovski Albanci često odbijaju da napuste imovinu koja je u zakonskom vlasništvu one druge etničke grupe. Agencija je češće upućivala slučajeve "serijskog ponovnog zauzimanja" (stanari koji su iseljeni iz imovine koja zakonski ne pripada njima i koji su se ponovo useljavali u istu) tužiocima i policiji na dalje postupanje.

Kosovskoj agenciji za imovinu nedostajali su neophodni fondovi za obeštećenje u 143 predmeta u kojima je odlučila Direkcija za imovinsko-pravna pitanja u korist lica koja su vršila potraživanja, a koja su izgubila svoju imovinu početkom devedesetih godina zbog sistematske diskriminacione prakse koja se nasumično primenjivala u to vreme.

Zaostala imovinska potraživanja u opštinskim sudovima su ostala velika. Pri kraju godine ostalo je otprilike 20,000 nerešenih predmeta koji su isključivo predstavljali novčana potraživanja kosovskih Srba za nenastanjivu imovinu oštećenu ratom. Zemlji je nedostajao efektivan sistem koji bi omogućio za otprilike 200,000 etničkih Srba da podnesu imovinske zahteve i ostala potraživanja iz Srbije.

f. Neosnovano ugrožavanje nepovredivosti privatnosti, porodice, stana ili prepiske

Ustav i zakon zabranjuju takve radnje i Vlada, Euleks i Kfor su uopšteno poštovali te zabrane. Snage Kfora su na osnovu Rezolucije Saveta bezbednosti 1244 zadržale mogućnost da pomognu lokalnoj policiji i Euleks policiji u vršenju pretresa visoko rizičnih osumnjičenih lica i mogućnost da nezavisno vrše pretres privatne imovine u potrazi za oružjem bez sudskih naloga. Kfor nije sproveo nijedan od takvih pretresa tokom godine.

Deo 2. Poštovanje građanskih sloboda, kao što su:

a. Sloboda govora i štampe

Ustav i zakon propisuju slobodu govora i štampe. Iako je Vlada generalno poštovala ova prava bilo je izveštaja koji su ukazivali na to da su javni zvaničnici, političari i privredni subjekti zastrašivali predstavnike medija. Mediji su se takođe susretali sa poteškoćama pri dobijanju informacija od Vlade i javnih institucija što je dalje bilo produbljeno neuspehom Vlade da od 2010. imenuje svog portparola.

Ustav propisuje Nezavisnu komisiju za medije (NKM) koja ja nezavisno telo čija je glavna odgovornost da uređuje frekvencije emitovanja, izdaje licence javnim i privatnim emiterima i propiše i primeni praktične politike u oblasti radio-difuzije. U nekoliko navrata tokom godine, Skupština je glasala o potencijalnim poverenicima, ali nije mogla uspešno da izabere dovoljno kandidata. Kao rezultat, NKM je neefikasno funkcionisao sa nepotpunim sastavom.

Sloboda štampe: Nezavisni mediji su bili aktivni i izražavali su raznolike stavove uglavnom bez ograničenja, iako je bilo prijava da su se nastavili verbalni pritisci vladinih zvaničnika i privrednih subjekata povezanih sa vladom na vlasnike medija da ne objavljuju određene priče ili materijale. Rastuće finansijske poteškoće uticale su na uređivačku nezavisnost i novinarski profesionalizam kako štampanih tako i televizijskih medija podložnim spoljašnjem uticaju i pritiscima.

Neke samoodržive medijske kuće su usvojile uređivačku politiku i politiku emitovanja nezavisno od političkih i poslovnih interesa. Medijske kuće sa manje finansijskih resursa su ponekad prihvatale finansijsku podršku iz raznih izvora u zamenu za pozitivno izveštavanje ili za ne objavljivanje negativnih priča koje bi mogle da učine nažao interesima osnivača.

Javni emiteri su imali veći pristup prihodima od štampanih medija. Javnost je videla štampane medije kao nezavisnije, ali manje stanice su istakle da su se sve više suočavale sa rizikom da budu zatvorene i da se sve više oslanjaju na ograničena spoljna finansiranja.

Skupština kontroliše budžet javnog servisa Radio televizije Kosova (RTK). Zakon propisuje uređenje sadržaja RTK programa i propisuje da najmanje 15 odsto RTK programske šeme, uključujući udarni termin, bude posvećen manjinskim zajednicama na njihovim jezicima na srazmernoj osnovi.

Drugi javni televizijski kanal, RTK 2 je počeo sa svojim emitovanjem 3. juna i to godinu dana nakon što je Skupština usvojila zakon o njegovom uspostavljanju. Zakon je predvideo da stanica emituje najmanje 15 odsto svog sadržaja na ostalim nesrpskim manjinskim jezicima. RTK2 se isključivo emituje preko kablovskih operatera jer nema dozvolu za emitovanje preko zemaljske frekvencije.

Mešovito veće u čijem sastavu su bili sudije Euleksa i lokalne sudije je 5. juna oslobodilo predsednika opštine Skenderaj/Srbica Samija Ljuštaku i ostale saoptužene nakon što je donelo odluku da dela za koje ih je teretilo tužilaštvu nisu krivična dela. Tužilaštvo je optužilo predsednika opštine i ostale optužene za upućivanje neprestanih pretnji Jeti Džari, direktorici Balkanske novinarske istraživačke mreže (BIRN) i vođenje kampanje zastrašivanja prema njoj i članovima njenog osoblja zbog izveštavanja BIRN-a 2009. o njihovim aktivnostima. Džara je uložila žalbu na odluku, ali do kraja novembra nije dobila odgovor na uloženu žalbu. Dan pre nego što je Osnovni sud doneo svoju odluku, Ljuštaku je učinio povredu sudskog postupka tako što je otkrio identitet i uputio zapaljive optužbe protiv zaštićenog sudskog svedoka. Optužio je

svedoka da je bio odgovoran za njegovo krivično gonjenje i za veliki broj procesuiranja ratnih zločina odnosno optužbi koje je Euleks podigao protiv bivših članova OVK.

Tužioci Euleksa i domaći tužioci su 4. septembra optužili troje lica koja su navodno napala osoblje i imovinu koja je bila povezana sa veb portalom *Kosovo 2* tokom događaja u decembru 2012.

Nasilje i uznemiravanje: Udruženje profesionalnih novinara Kosova (UPNK) je prijavilo devet slučajeva tokom godine u kojima su vladini zvaničnici ili poslovne interesne grupe zloupotrebile slobodu štampe, uključujući fizičke napade, verbalne pretnje upućene novinarima pritiskajući medijske kuće da ne objave određene materijale i opstruišući rad novinara. Na primer, nepoznati napadači su 29. aprila silom uzeli kameru televizijskoj ekipi TV stanice Klan Kosova koja je snimala prilog o izgradnji puta u Malisheve/Mališevu. Napadači su nakon toga napali dvoje novinara koji su dobili lekarsku pomoć zbog lakših fizičkih povreda i psihološkog stresa. Policija je uhapsila dvoje osumnjičenih lica i prosledila slučaj tužiocima Osnovnog suda u Gjakove/ Đakovici.

UPNK je naveo da su se mnogi novinari žalili na to da ih urednici sprečavaju da ili objave ili emituju priče koje kritikuju vladu ili određenog zvaničnika zbog naklonosti urednika ili veza sa određenim višim vladinim funkcionerima. U nekim slučajevima urednici su navodno pretili da će da otpuste novinare ako napišu priče koje kritikuju vladu. Neki novinari su se žalili da su ih urednici sprečavali da napišu priče o korupciji na visokom nivou u vladi.

Cenzura i ograničavanje sadržaja: Iako nije bilo izveštaja o neposrednom cenzurisanju štampanih ili elektronskih medija, novinari su tvrdili da su pritisci političara i organizovanog kriminala često dovodili do samocenzure. Neki novinari su se suzdržali od kritičkog istraživačkog novinarstva plašeći se za svoju fizičku bezbednost i svoje radno mesto. Novinari su povremeno dobijali određene finansijske beneficije u zamenu za pozitivno izveštavanje ili napuštanje istrage, a vladini zvaničnici su sumnjali da su kriminalci verbalno pretili nekim novinarima za negativno izveštavanje. Po navodima nekih urednika, vladine agencije i kompanije su povukle svoje oglašavanje iz novina koje su ih kritikovale.

Slobodno korišćenje interneta

Nije bilo vladinih ograničenja u pristupu internetu ili verodostojnih izveštaja da je Vlada nadgledala elektronsku poštu ili internet pričaonice bez odgovarajućeg pravnog ovlašćenja. Pojedinci i grupe su mogli da izlože svoje stavove kako preko interneta tako i preko elektronske pošte.

Skoro sve urbane oblasti imale su potpun pristup internetu, sa manjom pokrivenošću u ruralnim područjima. Regulatorni organ za elektronske i poštanske telekomunikacije je u junu izvestio da je 47 odsto svih domaćinstava imalo pristup internetu.

Sloboda naučnog i umetničkog stvaralaštva

Nije bilo vladinih ograničenja u akademskim slobodama ili kulturnim dešavanjima.

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Ustav i zakon propisuju slobodu okupljanja i Vlada, Euleks i Kfor su uopšteno poštovali ovo pravo. Zakon o javnom okupljanju zahteva od organizatora da obavesti policiju 72 časa pre održavanja protesta. Policija mora da obavesti organizatore protesta u roku od 48 časova ukoliko je njihov zahtev prihvaćen.

c. Sloboda veroispovesti

Vidi Izveštaj Državnog sekretarijata pod nazivom *Međunarodne verske slobode* na www.state.gov/j/drl/irf/rpt.

d. Sloboda kretanja, interno raseljena lica, zaštita izbeglica i lica bez državljanstva

Zakon propisuje slobodu kretanja u zemlji, putovanje u inostranstvo, emigraciju i repatrijaciju i Vlada i Euleks su generalno poštovali ova prava. Međutim, međuetničke tenzije, blokade na putevima koje su postavili tvrdolinijaši na severu i realne i opažene bezbednosne zabrinutosti ograničile su slobodu kretanja. Bezbednosne zabrinutosti su takođe ograničile veliki broj raseljenih kosovskih Srba koji su tražili da se vrate.

Vlada je sarađivala sa Kancelarijom Visokog komesarijata UN-a za izbeglice (UNHCR) i drugim humanitarnim organizacijama u pružanju zaštite i pomoći interno raseljenim licima, izbeglicama, izbeglicama povratnicima, azilantima, apatridima i ostalim licima sa sličnim problemima.

Policija je procenila bezbednosnu situaciju kao stabilnom, ali krhkom. Pripadnici svih etničkih zajednica nastavili su i dalje uglavnom da putuju unutar ili između područja gde njihova grupa čini većinu.

Kretanje u zemlji: Tvrdolinijaši kosovski Srbi su sporadično postavljali blokade na putevima širom severnog Kosova i to ponekad kao reakciju na sporazume do kojih se došlo u pregovorima između Kosova i Srbije pod okriljem Evropske unije. Blokade puteva su ograničile kretanje, odlagale saobraćaj u kraćim vremenskim periodima i u nekim slučajevima sve u svemu prekinule pristup određenim područjima. Pored toga, povremeni incidenti nasilja i zastrašivanja nastavili su da ograničavaju slobodu kretanja širom zemlje.

Putovanja u inostranstvo: Napadači su 31. marta napali autobus koji je putovao sa Kosova za Austriju preko graničnog prelaza Merdare između Kosova i Srbije. Napadači su navodno blokirali autobus i počeli da bacaju kamenje na vozilo. Vozač autobusa kosovski Albanac

Ćazim Beriša je izjavio za radio Slobodna Evropa da su ga dvojica izbola kada je izašao iz autobusa i suprotstavio se njima. Kosovska policija je potvrdila incident.

Interno raseljena lica (IRL)

Po podacima UNHCR-a procenjeni broj raseljenih lica je ostao veoma visok. U septembru je u zemlji bilo 17,523 lica evidentiranih kao raseljena lica kao posledica sukoba iz 1998-99. i potonjeg nasilja, uključujući 9,535 kosovskih Srba, 7,143 kosovskih Albanaca, 336 Roma, 242 Aškalija, 206 Egipćana i manji broj lica drugog etničkog porekla. Ukupno 930 članova 359 porodica je ostalo u 37 skloništa u zemlji. Osim toga, po navodima Centra za praćenje interne raseljenosti vlasti nisu registrovale i popisale značajan broja Roma, Aškalija i Egipćana. Mnogi od njih su živeli u neformalnim naseljima bez struje i ostalih osnovnih usluga.

Na osnovu ankete o proceni potreba koju su sproveli Komesarijat za izbeglice Republke Srbije i UNHCR otprilike 97,000 lica raseljenih sa Kosova je ostalo u Srbiji.

Tokom godine, Ministarstvo za zajednice i povratak je odvojilo budžet od 6.5 miliona evra ($8.8 miliona) da olakša povratak porodica raseljenih zbog neprijateljstava i da im pruži pomoć. Međunarodni donatori su takođe obezbedili neposredno finansiranje implementacionim partnerima za pripremljene projekte u koordinaciji sa Ministarstvom za zajednice i povratak u cilju podsticanja povratka. Organi vlasti i implementacioni partneri utrošili su finansijska sredstva na obnovu kuća, pravnu pomoć, pomoć u hrani i nekim drugim potrebštinama, grantovima za stvaranje prihoda i osnovnu podršku u infrastrukturi kao što su putevi i vodosnabdevanje. Nepostojanje stambenog zbrinjavanja, nedovoljna dodela zemljišta i slabi ekonomski uslovi ostali su glavna prepreka povratku posebno za pripadnike zajednica Roma, Aškalija i Egipćana bez zemlje. Ostale prepreke su uključivale bezbednosne zabrinutosti, slabe lokalne usluge i poteškoće u ponovnom vraćanju u posed imovine i ponovne izgradnje imovine. Lica koja su se vratila su se takođe suočila sa neodgovorajućim školovanjem na srpskom jeziku i zdravstvenim uslugama. U nekim opštinama, uključujući Istog/Istok, Mamushe/Mamušu, Gjakove/Đakovicu i Mitrovice/ severnu Mitrovicu, neprijateljstvo zajednice prema povratku manjina uključujući pretnje po ličnu bezbednost obeshrabrile su povratak.

Zaštita izbeglica

Traženje azila: Zakon propisuje davanje azila ili izbegličkog statusa i vlada je uspostavila sistem za pružanje zaštite izbeglicama. UNHCR je tokom godine pružio pomoć Odeljenju za državljanstvo, azil i migracije u izgradnji kapaciteta da rešava zahteve. UNHCR je takođe obezbedio prvosuđu stručno osposobljavanje u oblasti međunarodne zaštite izbeglica.

Po navodima UNHCR-a u prvih osam meseci u godini vlasti su ponovo primile 2,638 lica koja su se vraćala u zemlju. Ovaj broj uključuje 631 pripadnika manjinskih zajednica koje su na silu uglavnom vratile strane zapadnoevropske vlade. Takođe među njima je bilo 47 lica goranskog

porekla, 18 Bošnjaka, 15 kosovskh Srba, 378 Roma, 144 Aškalija, 12 Turaka i šestoro Egipćana. Jedanestoro kosovskih Albanaca je preseljeno u područje zemlje gde su bili u brojčanoj manjini.

Održiva rešenja: Po navodima UNHCR-a, 51 tražioca azila je podnelo zahtev za međunarodnu zaštitu u zemlji tokom prvih 10 meseci u godini. Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije i Centar za azilante su obezbedili smeštaj svim azilantima. Kosovska nacionalna komisija za izbeglice dozvolila je naknadnu zaštitu ženi iz Konga nakon što je uložila žalbu na prethodno odbijen zahtev.

Lica bez državljanstva

Zvanični podaci o ukupnom broju apatrida nisu bili dostupni. U prvih osam meseci godine, UNHCR je pružio pomoć broju od 1,300 lica da dobiju lična dokumenta i reše probleme u pogledu nerešenog građanskog stanja, a sve u cilju sprečavanja apatridije. Većina lica kojima je pružena pomoć su bili iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana koji žive na Kosovu.

Deca stiču državljanstvo po osnovu svojih roditelja ili samim rođenjem u zemlji.

Primena zakona o građanskom stanju se razlikovala od opštine do opštine, u zavisnosti od razlike u kapacitetima ili različitom tumačenju zakona. Sposobnost da se utvrde lica bez rešenog statusa i onih sa neutvrđenim državljanstvom je ostala neodgovarajuća.

Nepostojanje ličnih identifikacionih dokumenata je sprečila socijalnu inkluziju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana sprečavajući ih da imaju pristup javnim uslugama i lišavajući ih sposobnosti da brane svoja politička, socijalna i ekonomska prava. Neregistrovani članovi porodica nisu dobili socijalnu pomoć, penziona prava i nisu mogli da upišu imovinska prava ili da zadrže prava na nasleđenu ili preneseu imovinu. Neki dobrovoljni povratnici kao i vraćena deca koja su rođena u centrima raseljenja u inostranstvu ušla su u zemlju bez izvoda iz matične knjige rođenih.

Agencija za civilnu registraciju Ministarstva unutrašnjih poslova je u martu počela da ne naplaćuje takse i kazne za mnoge usluge registracije za kosovske Rome, Aškalije i Egipćane. Očekuje se da se izuzimanje od plaćanja ovih taksi nastavi sve do marta 2014.

Deo 3. Poštovanje političkih prava: Pravo građana da promene vlast

Ustav i zakon propisuju da građani imaju pravo da promenu svoju vladu na miran način i građani imaju to pravo preko periodičnih, slobodnih i poštenih izbora na osnovu univerzalnog prava glasanja.

Srpska vlada je počela sa raspuštanjem ilegalnih paralelnih vladinih struktura na severu

Kosova kao deo procesa primene aprilskog sporazuma o normalizaciji odnosa. Neke ilegalne paralelne institucije nastavile su pred kraj godine da rade u etnički srpskim enklavama širom Kosova.

Izbori i politička zastupljenost

Poslednji izbori: Vlasti su 3. novembra sprovele lokalne izbore. Izbore je po prvi put u mnogo godina obeležio izlazak na glasanje građana na severu Kosova na kosovskim izborima. Iako su i srpska i kosovska vlada podsticale građane da glasaju, tvrdolinijaši su zagovarali bojkot i napadači su napali tri biračka mesta u Zvečanu. Kosovo je 17. novembra ponovilo izbore u tri biračka mesta koja su bila napadnuta. Drugi krug izbora u 25 opština i ponovljeni izbori u tri biračka mesta u Zvečanu su se održali 1. decembra. Međunarodni posmatrači su okaraktersali ove izbore kao izbore koji su sprovedeni sa minimalnim neregularnostima, iako je bilo nekh izveštaja o zastrašivanju glasača i izbornoj prevari.

Neregularnosti, izborna manipulacija i tehnički problemi obeležil su nacionalne izbore za Skupštinu u decembru 2010- januaru 2011. Domaći i međunarodni posmatrači istakli su da su izbori ispunili mnoge međunarodne standarde, ali ozbiljne neregularnosti uključile su povredu izbornh procedura, falsifikovanje potpisa na biračkim spiskovima i neregularnosti prilikom prebrojavanja glasova. Prijavljeni su incidenti porodičnog glasanja (muškrci kao glave porodice koji glasaju umesto ženskih članova porodice) širom zemlje. Posmatrači su takođe naveli primere pritisaka ili zastrašivanja domaćih posmatrača.

U februaru 2011, nakon konstitutivne sednice, Skupština je izabrala Bedžata Pacolija za predsednika i potvrdila je novu koalicionu vladu predvođenu premijerom Hašimom Tačijem iz Demokratske partije Kosova.

Sud je doneo odluku da je skupštinski izbor Bedžata Pacolija za predsednika prekršio Ustav jer nije bio prisutan kvorum tokom glasanja i samo je jedan kandidat osporio izbor. Sud je poništio skupštinsko glasanje i neodložno prekinuo mandat Pacoliju. Politički lideri su se nakon toga složili o zajedničkom kandidatu i 2011. Skupština je izabrala Atifete Jahjagu za predsednicu. Političke stranke su uslovile politički sporazum iz 2011. da mora da se sprovedu ustavne reforme kako bi se omogućilo da ubuduće narod bira predsednika kao i u pogledu suštinskih izbornih reformi. Radne grupe za reforme su se sastajale tokom godine.

Političke stranke: Političke partije su delovale bez ograničavanja ili bez spoljašnjeg uplitanja. Politička povezanost je igrala važnu ulogu u pristupu vladinim službama i društvenim i poslovnim mogućnostima. Lojalnost određenim klanovima je takođe imala važnu, iako nezvaničnu ulogu u političkim organizacijama.

Učešće žena i manjina: Izborni zakon propisuje kvotu od 30 odsto za žene parlamentarce i u Skupštini sa 120 poslaničkih mesta bilo je četrdeset poslanica. Žena je bila predsednica države i dve žene u Skupštini bile su na poziciji potpredesnika vlade. Premijer je

naimenovao žene kao ministre u Ministarstvu za evropske integracije i u Ministarstvu za trgovinu i industriju. Prva žena predsednica opštine je izabrana u drugom krugu izbora održanom 1. decembra.

Od 25 pripadnika etničkih manjina koji su bili poslanici u Skupštini, 13 su bili kosovski Srbi. Ostali poslanici su bili Turci, Bošnjaci, Goranci, Romi , Aškaliji i Egipćani. Ustav propisuje 10 zagarantovanih poslaničkih mesta u Skupštini za kosovske Srbe i 10 za pripadnike ostalih manjinskih etničkih grupa.

Deo 4. Korupcija i netransparentnost vlasti

Korupcija: Zakon propisuje krivične sankcije za korupciju zvaničnika, međutim vlada nije sprovela zakon efikasno i zvaničnici su navodno tokom godine bili uključeni u koruptive radnje.

Međunarodne organizacije i NVO su nastavile da izveštavaju o tome da je korupcija i dalje ozbiljan problem. Nedostatak efikasnog sudstva i opšta slabost u vladavini prava doprineli su ovom problemu. Takođe je postojala široko rasprostranjena percepcija javnosti o stalnoj korupciji u vladi.

Tužilaštvo je u septembru objavilo da je između januara 2012. i septembra 2013. imalo 2,307 predmeta korupcije u kojima su bili uključeni javni funkcioneri. Sudovi su osudili 187 lica na zatvorske kazne.

Tužilac Euleksa je 27. februara podneo optužbe za korupciju protiv predsednika opštine Prizrena Ramadana Muje i petoro drugih opštinskih zvaničnika. Predmet je sadržao navode bespravnog korišćenja i sticanja lične koristi od zemlje koja je pripadala opštini.

Osnovni sud u Prishtine/Prištini je u julu potvrdio većinu optužbi koje su podignute 2012. protiv Fatmira Ljimaja, zamenika predsednika Demokratske partije Kosova i ostalih za manipulacije u tenderskim postupcima, za davanje i primanje mita i opstruisanje dokaza u vezi sa tri tendera u Ministarstvu transporta i telekomunikacija. Naneta šteta vladi je navodno iznosila otprilike 2 miliona evra ($2.7 miliona). Sud je odbacio optužbe za bespravno sticanje, bespravno ugovaranje, pranje novca i posedovanje ilegalnog oružja, ali je potvrdio dodatnu tačku optužbe Fatmiru Ljimaju za neprijavljivanje novca dobijenog za kampanju. U novemberu suđenje još uvek nije počelo.

Osnovni sud u Prishtine/Prištini je 29. aprila osudio petoro optuženih lica u predmetu trgovine ljudskim organima Medicus na 20 godina zatvora za krivična dela koja su uključila organizovani kriminal, trgovinu ljudima i nanošenje teških telesnih povreda. Ljutfi Dervišiju, direktoru i vlasniku klinike Medicus je izrečena kazna zatvora u trajanju od osam godina, novčana kazna u visini od 10,000 evra, ($14,000) i zabrana obavljanja profesije urologa u trajanju od dve godine. Njegovom sinu Arbanu Dervišiju izrečena je kazna zatvora u trajanju

od sedam godina i tri meseca i novčana kazna u iznosu od 2,500 evra ($3,400). Sud je naredio obojci da plate po 15,000 evra ($20,000) svakoj od sedam žrtava trgovine ljudskim organima. Trojici ostalih optuženh lica su izrečene različite kazne. Sud je oslobodio krivice bivšeg glavnog sekretara ministra zdravlja Iljira Recaja (koji je priznao tokom suđenja da je bio upoznat sa nezakonitim transplatacijama bubrega u Medicus klinici 2008. ali da je odbio da to prikrije) za zloupotrebu svog službenog položaja i falsifikovanje dokumentacije. Slučaj Medicus je bio odvojen i nepovezan sa navodima optužbe koje su bile sadržane u Izveštaju Saveta Evrope iz 2010. *o nečovečnom postupanju prema ljudima i nezakonitoj trgovini ljudskim organima na Kosovu*. Pri kraju godine, Specijalna istražna operativna grupa Euleksa je nastavila da radi na istrazi ovih optužbi.

Korupcija je ostala problem u bezbednosnim snagama.

Veće Osnovnog suda u Peje/Peći je 23. maja osudilo Nazmiju Mustafija bivšeg šefa operativne grupe za borbu protiv korupcije u Specijalnom tužilaštvu Kosova po dve tačke optužnice za zloupotrebu službenog položaja i nezakonito posedovanje vatrenog oružja. Sud ga je osudio na kaznu zatvora u trajanju od pet godina i novčanu kaznu u iznosu od 10,000 evra ($14,000). Veće je osudilo dvoje ostalih okrivljenih lica Rešada Žerka i Dželjaja Žerka za trgovinu uticajem i podsticanje zlouptrebe službenog položaja i osudilo svakog od njih na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine i novčane kazne u iznosu od 10,000 evra ($14,000). Sud je utvrdio da su se ostali okrivljeni u ime Mehmetija obratili osumnjičenim u dva slučaja koje je istraživao i iznudili ili pokušali da iznude novac u zamenu za odbacivanje slučaja protiv njih.

Agencija za borbu protiv korupcije i Kancelarija glavnog revizora (KGR) su delile odgovornost u borbi protiv vladine korupcije. Agencija za borbu protiv korupcije je između 1. januara i 18. novembra primila 180 prijava korupcije. Prosledili su 60 slučajeva za krivično gonjenje, četiri slučaja su prosledili policiji, a odbacili su otprilike 100 usled nedostatka dokaza.

Zaštita uzbunjivača: Zakon štiti svakog građanina ili zaposlenog koji u dobroj nameri prijavi ili obelodani nezakonite radnje zavničnika ili odgovornih lica u javnim institucijama. Tokom godine nije bilo izveštaja o licima koja su tražila zaštitu pod tim odredbama.

Finasijska karta: Zakon obavezuje sve javne funkcionere i njhove članove porodice da svake godine prijave svoju imovinu i poreklo svoje imovine. Osim toga, viši zvaničnici moraju da prijave promene u svojoj imovini kada preuzimaju ili napuštaju svoju javnu funkciju. Kosovska agencija za borbu protiv korupcije (KABK) vodi registar, potvrđuje imovinske karte i objavljuje imovinske karte na svojoj veb stranici. Vlasti mogu da novčano kazne zvaničnike optužene za manje povrede ovog uslova ili da im zabrane da vrše javnu funkciju u trajanju do godinu dana. KABK podnosi krivične prijave u slučaju težih oblika krivičnih dela. KABK je u 2012. god. pokrenuo postupke za lakše prekršaje protiv 306 visokih javnih zvaničnika što je dovelo do izricanja novčanih kazni u ukupnoj vrednosti od otprilike 140,000 evra ($190,000).

Tokom godine, Kancelarija glavnog revizora je nadgledala većinu ministarstava, uključujući

Kabinet predsednika i Skupštinu. KGR je izvršio reviziju fiskalnog upravljanja i odgovornost u centralnoj vladi, opštinskim administracijama i preduzećima u javnom vlasništvu.

Pristup informacijama od javnog značaja: Zakon propisuje javni pristup vladinim infromacijama kao i kazne za institucije i zvaničnike koji ne omoguće pristup informacijama kao što je propisano zakonom.

Pristup informacijama od javnog značaja je pravo svakog građanina i vlasti mogu zakonski da odbiju pristup samo kada takvo obelodanjivanje narušava ili ugrožava nacionalne interese. Građani su retko koristili ovo pravo. Organizacije građanskog društva su podnele većinu takvih zahteva za ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja. Tokom godine organizacije građanskog društva su prijavile da su vladine institucije retko obezbedile dokumenta koje su tražile ili da su potvrdile njihove dostavljene zahteve. Takođe su istakli da sudovi nisu započeli da rade na parnicama koje su podneli protiv institucija koje su ignorisale njihove zahteve za pristup dokumentima. Zabrinute grupe su smatrale da nepostojanje kazni utiče na delotvornost primene zakona. Organizacije građanskog društva su prijavile da su zvaničnici ponekad odbili njihove zahteve na osnovu toga da dokumentacija sadrži poverljive ili tajne informacije, a da nisu dali podnosiocu zahteva informacije o nazivu institucije koja je klasifikovala ta dokumenta kao poverljiva ili broj predmeta.

Gap institut je u junu objavio da je podneo dve građanske parnice protiv Ministarstva za ekonomski razvoj zbog blokiranja pristupa podacima koji se odnose na privatizaciju Kompanije za distribuciju i snabdevanje električnom energijom. Gap do 21.novembra nije dobio odgovor od suda.

Deo 5. Stav vlasti prema međunarodnim i nevladinim organizacijama koje istražuju slučajeve navodnog kršenja ljudskih prava

Veliki broj domaćih i međunarodnih grupa u oblasti ljudskih prava generalno su radile bez vladinog ograničenja, istražujući i objavljivajući svoje nalaze o slučajevima u oblasti ljudskih prava. Vlada je povremeno sarađivala i reagovala na njihove stavove. Vlada se ponekad susretala sa posmatračima iz lokalnih NVO, odgovorala na njihove zahteve ili preduzimala radnje kao reakciju na njihove izveštaje ili preporuke.

Vladina tela za unpređenje stanja ljudskih prava: Kancelarija ombudsmana ima nadležnost da istraži navode povrede ljudskih prava i zlouptrebu vladinih ovlašćenja. Većina posmatrača ljudskih prava smatrala je da je kancelarija bila jača u poređenju sa prethodnim godinama, ali da nije bila u potpunosti efektivna. Ombudsman je redovno sprovodio aktivnosti informisanja na terenu u svim opštinama u zemlji i objavljivao javne izjave nakon tih značajnih dešavanja.

Deo 6. Diskriminacija, društvene zloupotrebe i trgovina ljudima

Zakon specifično zabranjuje diskriminaciju na osnovu rasne, rodne, entičke pripadnosti,

invalidnosti, društevnog statusa ili jezika. Vlada nije efikasno sprovela ove zabrane.

Žene

Obljuba i nasilje u porodici: Zakon kriminalizuje obljubu, ali se konkretno ne bavi pitanjima obljube supružnika. U skladu sa zakonom, za obljubu je zaprećena zatvorska kazna u trajanju od 2 do 15 godina. Obljuba sa maloletnim licem bilo nasilna ili nenasilna (seksualni odnos sa licem mlađim od 16 godina) se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od 5 do 20 godina. Za obljubu sa smrtnim ishodom je zaprećana kazna zatvora u trajanju od 10 godina do doživotne robije. Posmatrači su smatrali da lica koja se preživela obljubu ne prijavljuju u velikoj meri obljubu zbog kulturološke stigme koja se daje žrtvama i njihovim porodicama.

Zakon zabranjuje porodično nasilje i dozvoljava pojedincima koji se osećaju ugroženim da podnesu molbu za izdavanje naloga za određivanje mere zabrane prilaženja. U slučaju osude zatvorska kazna se kreće u rasponu od šest meseci do pet godina. Porodično nasilje nad ženama uključujući zlostavljanje supružnika je i dalje ostao ozbiljan i uporan problem. Zakon ne tretira porodično nasilje kao krivično delo izuzev u slučaju ako žrtva ne pretrpi telesenu povredu. Nepoštovanje presude građanskog suda koja se odnosi na slučaj porodičnog nasilja je krivično delo i delo koje se krivično goni. Policija je navodno reagovala na odgovorajući način na optužbe obljube i porodičnog nasilja. Policija je evidentirala tri slučaja porodičnog nasilja sa smrtnim ishodom tokom prvih deset meseci u godini.

Kada su žrtve podnele optužbe, policijska jedinica protiv nasilja u porodici je sprovodila istrage i prosleđivala slučajeve tužiocima. Stopa krivičnog gonjenja je bila niska, a Specijalno tužilaštvo je navelo da je razlog tome porodična lojalnost, siromaštvo i veliki broj nerešenih predmeta u građanskim i krivičnim sudovima. Kazne su se kretale u rasponu od sudskih opomena do zatvorskih kazni. Tradicionalni društveni stavovi prema ženama u društvu u kojem dominira muškarac doprineo je visokom stepenu porodičnog nasilja i malom broju prijavljenih slučajeva.

Vlada je preuzela mere da poboljša svoju evidenciju o porodičnom nasilju i počela je sa sprovođenjem Akcionog plana za porodično nasilje za period 2011-14. koji je usvojila 2011. Agencija za rodnu ravnopravnost je bila odgovorna za sprovođenje promena u politici u borbi protiv porodičnog nasilja imenujući nacionalnog koordinatora i dostavljajući redovne izveštaje vladi. Veliki broj zvaničnika je učestvovao na događajima koji su bili posvećeni licima koja su pretrpela seksualno zlostavljanje u vezi sa sukobom krajem devedesetih godina prošlog veka.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite je imalo jednu jednicu koja se isključivo posvetila pitanjima porodičnog nasilja. Ministarstvo je obezbedilo neku finansijsku pomoć nevladinim organizacijama koje upravljaju sigurnim kućama koje pružaju utočište žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima i takođe je obezbedilo socijalnu pomoć preko svojih centara za socijalnu zaštitu. Nekoliko domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija je nastavilo sa svojim aktivnostima pružanja pomoći ženama koje su bile ograničene tradicijom ćutanja u

pogledu porodičnog nasilja, seksualnog zlostavljanja i obljube. Vlada je podržala sklonište sa visokim stepenom obezbeđenja koje je otvoreno u decembru da bi udomilo i žene i muškarce žrtve porodičnog nasilja i trgovine ljudima.

Kosovska akademija za javnu bezbednost je uključila kurseve o porodičniom nasilju, obljubi i trgovini ljudima u svoj osnovni program obuke. Vlasti su tokom godine zakazale programe obuke za nove kadete u generaciji 2012. U novembru je počelo da funkcioniše Udruženje žena u Kosovskoj policiji. Ciljevi ovog udruženja uključivali su unapređenje uloge žena u službi i stvaranje mreže unutar policije.

Seksualno uznemiravanje: Ne postoji specifičan zakon koji se bavi pitanjima problema seksualnog uznemiravanja. Po navodima organizacija za prava žena, seksualno uznemiravanje na radnom mestu je bio uobičajeni problem i žrtve to nisu prijavljivale zbog straha od fizičke odmazde ili otpuštanja sa radnog mesta. Javna svest o seksualnom uznemiravanju je ostala niska.

Reproduktivna prava: Parovi i pojedinci imaju prava da slobodno i odgovorno odlučuju o broju, vremenskom razmaku i trenutku za donošenje na svet svoje dece i imaju informacije i načine da slobodno to čine bez ikakve diskriminacije, prinude i nasilja. Zakon štiti reproduktivna prava pojedinaca i parova, uključujući pravo na informisanje i pristup reproduktvnim uslugama. Vlada je generalno poštovala reproduktivna prava. Fond za stanovništvo UN-a je izvestio da je pristup infromacijama u pogledu reproduktivnog zdravlja i lečenja generalno rasprostranjen i pravičan, ali da su siromašne, marginalizovane i nepismene zajednice često imale ograničeni pristup informacijama. Javno zdravstvo je pružalo ograničeno lečenje seksualno prenosivih infektivnih bolesti.

Diskrimnacija: Žene imaju ista zakonska prava kao muškarci, ali njihov tradicionalni niži status u okviru porodice je uticao na ophođenje prema njima u pravnom sistemu. Agencija za rodnu ravnopravnost pri Kabinetu premijera ima mandat da sprovede i prati Zakon o rodnoj ravnopravnosti.

Relativno nekoliko žena je bilo na visokorukovoodećim pozicijama u privrednim subjektima, policiji ili vladi. Žene su činile nešto manje od 30 odsto radne snage u vladi. Po navodima Registra za privredne subjekte žene su bile vlasnice nešto manje od 5 odsto registrovanih privrednih subjekata.

Iako zakon ne čini rodnu razliku u naslednom pravu na imovinu, muškarci su obično nasleđivali porodičnu imovinu. U retkim slučajevima, udovice kosovske Albanke, posebno u seoskim oblastima, rizikovale su da izgube starateljstvo nad svojom decom zbog običaja koji traži da se deca i imovina prenesu na porodicu preminulog oca, dok bi se udovica vratila u svoju porodicu po rođenju. Anegdotični dokazi ukazuju na to da su neki rođaci lažno proglašavali udovice pravno nesposobnim ili duševno obolelim kako bi potraživali ili polagali pravo na njihovu imovinu.

Deca

Prijava rođenja: Deca stiču državljanstvo po osnovu svojih roditelja ili samim rođenjem u zemlji. Na osnovu studije koju je sproveo UNICEF 2008. godine, 14 odsto dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji žive u područjima sa većinskim albanskim stanovništvom nisu registrovana ili prijavljena po svom rođenju. U područjima sa većinskim kosovsko srpskim stanovništvom, 5 odsto ove dece nije bilo propisno registrovano odnosno prijavljeno. Neprijavljivanje generalno nije uticalo na mogućnost deteta da upiše osnovnu školu ili ostvari pravo na zdravstvenu zaštitu, ali po navodima UNICEF-a može da ima negativan uticaj na pristup socijalnoj zaštiti.

Zlostavljanje dece: Stepen zlostavljanja dece u zemlji je nepoznat. UNICEF je smatrao da je neprijavljivanje slučajeva zlostavljanja u velikoj meri rezultat niskog stepena javne svesti o zlostavljanju dece, nepostojanja službi koje bi bile na raspolaganju žrtvama kao i ograničeni kapaciteti vlasti da utvrdi, prijavi i uputi slučajeve zlostavljanja.

Prisilni i dečji brakovi: Zakon dozvoljava da lica mogu da se venčaju legalno sa navršenih 16 godina. Bilo je anegdotskih dokaza dečjih brakova posebno u zajednicama Roma, Aškalija, Egipćana i kosovskih Albanaca. Vlada i nevladine organizacije nisu prikupile statističke podatke o dečjim brakovima.

Seksualna eksploatacija dece: Obljuba maloletnog lica je krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet do 20 godina u zavisnosti od okolnosti i starosne dobi žrtve. Zakon zabranjuje posedovanje, proizvodnju i distribuciju dečje pornografije. Licima koja proizvode, koriste ili uključuju dete u pravljenju ili proizvodnji pornografije je zaprećena kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godine. Distribucija, promovisanje, prenos, nuđenje ili pokazivanje dečje pornografije se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Posedovanje ili nabavljanje dečje pornografije se kažnjava novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do tri godine.

Međunarodne otmice dece: Zemlja nije strana potpisnica Haške konvencije iz 1980. godine o građanskim aspektima međunarodne otmice dece.

Antisemitizam

U zemlji je živelo nešto manje od 100 Jevreja.

Posmatrači su primetili povećanu antisemitsku retoriku posebno preko interneta. U objavljenom tekstu na veb stranici *Peace TV,* glavni urednik Enis Rama je uputio veliki broj antisemitskih izjava uključujući izjavu " ne postoji drugo ljudsko biće, pleme, klan ili rasa koja je više razarajuće, veće zlo ili problematičnije od Jevreja." Pod naslovom, "Izraelci Ministartva spoljnih poslova," lokalne novine su u septembru objavile uvodni članak koji kritikuje ministra spoljnih poslova zbog upošljavanja dve osobe za koje se smatralo da su Jevreji.

Trgovina ljudima

Vidite Izveštaj Državnog sekretarijata o *Trgovini ljudima* dostupan *na* www.state.gov/j/tip.

Lica sa invaliditetom

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju prema licima sa fizičkim, čulnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom u zapošljavanju, obrazovanju, prevozu, zdravstvenoj zaštiti i u drugim državnim usluga. Uprkos zakonskom uslovu da vlada ravnopravno pruža zaštitu i usluge svim građanima, lica sa invaliditetom su trpela značajnu diskriminaciju u praksi. Vlada nije efikasno sprovela zakone i programe kako bi pružila licima sa invaliditetom pristup zgradama, informacijama ili komunikacijama. Na primer, lica sa fizičkim invaliditetom nisu mogla lako da pristupe kancelarijama ombudsmana, iako je osoblje pokušalo da izađe u susret takvim licima sa invaliditetom koliko je to moguće tako što su se susretali s njima na alternativnim mestima. Ministarstvo rada i socijalne zaštite je odgovorno za zaštitu prava lica sa invaliditetom.

U januaru je stupio na snagu zakon koji propisuje prava slepih lica. Uređuje pravni status slepih i propisuje finansijske beneficije.

Zakon propisuje zaštitu dece sa invaliditetom. Po navodima Ministarstva obrazovanja, sedam specijalnih rezidentnih škola pružaju obrazovanje deci sa invaliditetom i 20. decembra bilo je 453 dece sa posebnim potrebama u 77 učionica sa posebnim potrebama u redovnim školama. Po navodima Programa UN-a za razvoj (UNDP), deca sa invaliditetom su se suočila sa velikim brojem prepreka u pristupu glavnim obrazovnim objektima, uključujući nepostojanje prevoza do i od škola, posebno stručno osposobljene nastavnike i odgovarajuću infrastrukturu. Kao rezultat, samo 10 odsto dece sa invaliditetom je bilo u glavnim školama. Ministarstvo rada nije imalo finansija niti potrebno osoblje da sprovede zakone i pruži podršku deci sa invaliditetom.

Nijedan nacionalni zakon ne uređuje postupak prijema lica u psihijatrijske ustanove ili ustanove socijalne zaštite ili štiti njihova prava u ustanovama, a ustanove mentalnog zdravlja su bile daleko ispod standarda. Ministarstva rada i zdravlja su imali posebne mandate u pogledu lečenja lica sa metalnim zdravstvenim problemima. KRCT je istakao da je u izolovanim slučajevima policija pritvarala lica sa mentalnim invaliditetom bez pravne osnove. Svetska zdravstvena organizacija je procenila da u zemlji ima 14,000 lica sa mentalnim invaliditetom, ali ostali posmatrači su procenili da ima otprilike 50,000 lica sa mentalnim invaliditetom koja su živela izolovanim i stigmatizovanim životima izvan ustanova.

Glavna ustanova za lica sa mentalnim invaliditetom je Specijalna ustanova u Shtime/Štimlju, kompleks sa dve rezidentne zgrade za lečenje. Jedna zgrada je namenjena za odrasle

štićenike sa razvojnim ili intelektualnim smetnjama i tokom godine lečila je 63 štićenika. Druga zgrada je specijalizovana za lečenje odraslih sa psihijatrijskim problemima u kojoj je bilo smešteno 65 štićenika od kojih je većina tamo živela od 1999. Vlada je takođe podržala nekoliko rezidentnih "domova u zajednici" za lica ometena u razvoju. Sve osim jedne su bile posvećene odraslim štićenicima sa invaliditetom.

Ministarstvo zdravlja je vodilo osam domskih zajednica za integraciju širom zemlje pružajući bolničku negu za 75 lica sa mentalnim invaliditetom. Ministarstvo rada je vodilo dodatnih 10 domskih zajednica sa otprilike od 10 do 15 lica koja su boravila u svakom objektu. Većina lica navodno boravi u njima dugi niz godna sa malo mogućnosti za integraciju u zajednici.

Nacionalne/ rasne/ etničke manjine

Etničke manjine koje su uključivale kosovske Srbe, Rome, Aškalije, Egipćane, Turke, Bošnjake, Gorance, Hrvate i Crnogorce su se suočile sa raznim nivoima institucionalne i društvene diskriminacije u oblastima kao što su zaposlenje, obrazovanje, socijalne usluge, upotreba jezika, sloboda kretanja, pravo na povratak svojim domovima (za raseljena lica) i ostalim osnovnim pravima. Pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana su se susreli sa stalnom društvenom i ekonomskom diskriminacijom. Često im je nedostajao pristup osnovnoj higijeni, medicinskoj zaštiti i obrazovanju i u velikoj meri su zavisili od humanitrane pomoći za puki opstanak.

Bezbednosno okruženje na severu je ostalo nepredvidljivo i organi su zabeležili 43 incidenta uključujući eksplozije, paljenje automobila i razmenu vatre tokom prvih tri meseca u godini. Euleks i Kfor su navodno intervenisali da bi sprečili sukobe između etničkih grupa. Blokada puteva na glavnom mostu u Mitrovice/Mitrovici je nastavila da opstruiše slobodu kretanja.

Operativna udarna grupa Euleksa nastavila je sa istragom ranjavanja dva nemačka vojnika u junu 2012. tokom operacije uklanjanja blokade puteva u Rudaru.

Tokom januara bilo je vandalskih dela i drugih destruktivnih akata na srpskim pravoslavnim grobljima širom zemlje. Policija je uhapsila devotoro lica koji su se sumnjičili da su povezani sa incidentima i suspendovala petoro policijskih službenika sa svojih dužnosti. Nacionalne vlasti su dodelile 97,000 evra ($130,000) za popravku i obnovu oštećenih grobalja.

Srbi sa severa Kosova su nastavili da sprečavaju izgradnju kuća u naselju Brđani/KroiVitakut za etničke Albance raseljene iz tog područja od 1999. Na primer, u julu je grupa od otprilike 50 kosovskih Srba blokirala glavni put stopirajući izgradnju.

Euleks policija je 29. jula uhapsila Žarka Veselinovića na osnovu poternice zbog ugrožavanja međunarodnog osoblja. Vlasti su optužile Veselinovića i još jedno osumnjičeno lice za pokušaj ubistva i neovlašćeno korišćenje vatrenog oružja u ranjavanju zamenika šefa administrativne

kancelarije u severnoj Mitrovica/Mitrovici. Na isti dan hapšenja, grupa od otpilike 200 Srba je protestvovala zbog hapšenja i blokirala put. Kada su policijski službenici Euleka pokušali da razgovoraju sa demonstratima, nepoznati napadač je bacio kamen i slomio vetrobran na vozilu Euleksa. Kasnije te večeri, molotovljev koktel je malo oštetio vozilo poljske policije, ali niko nije zadobio povrede.

Vlada je tokom godine u skladu sa započetim reformama koje je usvojila 2012. imenovala stalnog poverenika za jezike da olakša primenu zakonskih propisa koji se odnose na ravnopravan status zvaničnih jezika u zemlji. Poverenik je imao zadatak da nadgleda vladine institucije i da kazni one koje ne poštuju zakon. Pri kraju godine bilo je suviše rano da se oceni njena efikasnost.

Kosovsko strateška akciona mreža (Kosovo Policy Action Network) koja uključuje više od 100 NVO u zajednici kosovskih Srba je u februraru održala konferenciju o problemima u pogledu primene Zakona o upotrebi jezika. Govornici su istakli da su se najveće povrede odnosile na diskriminaciju prema kosovskim Srbima, posebno u nekorišćenju ćiriličnog pisma ili tačno prevedenog relevantnog materijala na srpskom jeziku.

Predstavnici turske zajednice su takođe izrazili nezadovoljstvo sa primenom Zakona o upotrebi jezika, navodeći primere kada obrazovni materijal na turskom jeziku za učenike osnovnih škola ili nije postojao ili je prevod bio lošeg kvaliteta.

I dalje je bilo prijava o nasilju i i ostalim vrstama kriminala usmerenim prema manjimana i njihovoj imovini. U velikom broju navrata bačene su ručne bombe ili su postavljene eksplozivne naprave na imovinu kosovskih Srba i u najmanje jednoj prilici kuća kosovskog Bošnjaka je bila meta.

Policija u Jedinici za teška krivična dela nije ostvarila napredak u utvrđivanju indentiteta i hapšenju osumnjičenih lica za ubistvo srpskog povratničkog para u julu 2012. koji se bio vratio u svoj dom u mestu Talinovac.

Policija nije identifikovala nijedno osumnjičeno lice ni za napad na srpskog pravoslavnog monaha oca Mitrofona u junu 2012.

Nekoliko incidenata između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba se odigralo 28. juna tokom obeležavanja praznika Vidovdana, iako je sukobljavanje između dve zajednice bilo manje nego u poređenju sa 2012. U jednom incidentu, pojedinici su bacali kamenje na autobuse koji su prevozili kosovske Srbe koji su se vraćali sa proslave Vidovdana. Jedna osoba je zadobila manje povrede glave, a učinioci su slomili prozore na autobusu. Policija je podnela krivčne prijave protiv četvoro osumnjičenih lica za nanošenje lakših telesnih povreda i nanošenje štete na pokretnu imovinu. U novembru se i dalje vodila istraga u ovom slučaju.

Zapošljavanje manjina u javnim institucijama je ostalo ograničeno i generalno se odnosilo na

manje nivoe u vladi. Vlada nije imala efikasan mehanizam za praćenje stepena zapošljavanja manjina u javnim institucijama.

Zakon propisuje jednake uslove za školsku decu bez obzira na njihov maternji jezik i propisuje pravo školovanja na maternjem jeziku u javnom obrazovanju za učenike iz manjinskih zajednica sve do završetka srednje škole. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije i međunarodne organizacije su istakle da je stopa upisa u školama bila najmanja iz nesrpskih manjinskih zajednica (Aškalija, Egipćana, Roma, Goranaca, Turaka i ostalih). *Izveštaj o ostvarenom napretku na Kosovu* Evropske komisije za 2011. je istakao malo poboljšanja u pristupu obrazovanju za manjinske zajednice. *Izveštaj UNDP-a o humanom razvoju na Kosovu za 2010. je* zaključio da skoro sva deca iz zajednica kosovskih Albanaca i kosovskih Srba pohađaju osnovnu školu, dok s druge strane samo 77 odsto dece iz ostalih etničkih zajednica pohađa osnovnu školu. Deca iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana su pohađala mešovite škole sa srpskom i albanskom decom i kako je istaknuto susretala su se sa uznemiravanjem i vršnjačkim uznemiravanjem u nekim mestima sa većinskim albanskim stanovništvom. Siromaštvo je stavilo mnogu romsku decu u veoma težak položaj i uzrokovalo je da mnoga deca napuste školu u ranoj dobi kako bi mogla doprineti u ostvarivanju porodičnog prihoda.

Društvene zloupotrebe, diskriminacija i nasilna dela učinjena zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije.

Nije bilo zvanične diskriminacije u zapošljavanju, stambenim pitanjima, nerešenom građanskom stanju, pristupu obrazovanju ili zdravstvenoj zaštiti, ali društveni pritisak je ubedio većinu lica koja pripada LGBT zajednici da sakrije svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet. NVO su prijavile da diskriminacija prema pojedincima iz LGTB zajednice često ostaje neprijavljena. Nevladine organizacije su takođe istakle da vladina literatura koja promoviše ljudska prava i nediskriminatorske prakse veoma često ne pominje prava LGTB zajednice čak i kada materijal jasno navodi sve ostale zaštićene grupe.

U novembru je Inicijativa mladih za ljudska prava objavila izveštaj u kojem se navodi da se 40 odsto LGTB pojedinaca plašilo da prizna svoj identitet i da je 10 odsto bilo fizičko napadnuto barem jednom zato što se smatralo da pripadaju LGTB zajednici.

LGBT aktivisti kojima je napadnuta NVO kancelarija u decembru 2012. su izjavili da su se službenici prema njima ophodili profesionalno i da su aktivno gonili njhove napadače. Međutim, policija do 1. oktobra nije identifikovala nijedno osumnjičeno lice.

Centar za razvoj društvenih grupa (CSGD), lokalna NVO se usredsredila na zdravstvena pitanja i uočila je da su se LGTB pojedinci generalno osećali nesigurnim i da su se često žalili na pretnje u pogledu lične bezbednosti, ali da su retko prijavljivali incidente vlastima

zbog sramote koja se vezuje za homoseksualnost. CSGD je takođe primetio da su žrtve generalno odbijale da dozvole CSGD da izloži njihove slučajeve javnosti ili vlastima zbog straha od diskriminacije. Iako se CSGD nije susreo sa otvorenim preprekama u svom radu, društveni pritisak i tradicionalni stavovi su efikasno ograničavali njegove aktivnosti.

Centar za ravnopravnost i slobodu (The Center for Equality and Liberty) je izvestio da se lica iz LGBT zajednice koji žive u ruralnim oblastima suočavaju sa esktremnom izolacijom, neki do takve mere da nisu bili upoznati sa svojim pravom da postoje kao lica iz LGTB zajednice ili o uslugama koje im stoje na raspolaganju, a koje mogu da im pomognu.

Vlada je preuzela korake kako bi signalizirala svoju podršku o pravima i problemima LGTB zajednice. Na primer, 17. maja na dan obeležavanja Međunarodnog dana protiv homofobije, Centar za društveni razvoj i emancipaciju je sufinansirao konferenciju za štampu koja se prenosila u celoj zemlji sa Kancelarijom za dobro upravljanje koja je promovisala toleranciju i poštovanje prava LGTB zajednice. Ministarstvo za evropske integracije je 11. decembra održalo konferenciji koja je imala za cilj promovisanje podrške pravima LGTB zajednice kao problem ljudskih prava.

Ostale društvene zloupotrebe ili vidovi diskriminacije

Iako nije bilo potvrđenih izveštaja o zvaničnoj diskriminaciji prema licima sa HIV/AIDS-om tokom godine, bilo je anegdotskih izveštaja da se takva diskriminacija nastavila.

Deo 7. Prava radnika

a. Pravo na udruživanje i kolektivno pregovaranje

Zakon dozvoljava radnicima da osnuju i da se pridruže nezavisnim sindikatima, kolektivno pregovaraju i stupe u štrajk odnosno obustave rad. Zakon zabranjuje diskriminaciju zbog sindikalne pripadnosti i povredu bilo kojih prava radnika zbog njegovih ili njenih sindikalnih aktivnosti. Zakon se ravnopravno primenjuje na sve pojedince.

Vlasti su generalno primenjivale zakon.

Vlada nije ograničila pravo na organizovanje i kolektivno pregovaranje i dozvolila je sindikatima da sprovode aktivnosti bez svog uplitanja uključujući štrajkove.

Vlada je generalno poštovala pravo na osnivanje i učlanjivanje u sindikatima. Iako postoje anegdotski dokazi da su privatne kompanije pretile svojim zaposlenima zbog učlanjenja ili formiranja radničkih sindikata, inspekcija rada tokom godine nije dobila nijednu pritužbu o diskriminaciji zaposlenih koji su pokušali da se učlane u sindikate. Međutim, resursi, inspekcije i pravni lekovi su generalno bili neodgovarajući, a kazne su bile nedovoljne da se smanje povrede.

Neki sindikalni zvaničnici su prijavili diskriminaciju po sindikalnoj osnovi. Na primer, Udruženje nezavisnih sindikata Kosova (UNSK) je izvestilo da je nekoliko kompanija sprečilo uspostavljanje sindikata. Sindikati su takođe tvrdili da su poslodavci činili povrede radnika u svakom sektoru, uključujući međunarodne organizacije čije osoblje navodno nije dobilo penzije.

b. Zabrana prinudnog ili prisilnog rada

Zakon zabranjuje sve oblike prinudnog ili prisilnog rada. Vlada je sprovela zakone protiv prinudnog ili prisilnog rada putem poseta inspektorata rada poslodavcima u privatnom i javnom sektoru koji su navodno bili uključeni u nove radne prakse ili su se sumnjičili da su koristili decu u opasnim uslovima, posebno u poljoprivedi i rudarstvu. Vlada je u junu i julu finansirala dvomesečnu kampanju da uveća svest javnosti o pravima zaposlenih, prinudnom prosjaćenju i prinudnom radu u građevinskom sektoru.

Prisilni i prinudni rad je često uključivao decu koja su bila primorana da prosjače i rade u opasnim uslovima (vidi deo 7. c). Deca su radila u poljoprivrednim aktivnostima koristeći opasnu opremu odnosno mehanizaciju.

Vidi *Izveštaj Državnog sekretarijata o trgovini ljudima dostupan na* www.state.gov/j/tip/.

c. Zabrana dečjeg rada i donja starosna granica za zasnivanje radnog odnosa

Minimalna starosna dob za zaposlenje je 15 godina imajući u vidu činjenicu da zaposlenje nije štetno i da ne ide na štetu pohađanja škole. Ukoliko postoji verovatnoća da posao može da ugrozi zdravlje, bezbednost ili morale mladog lica zakonska minimalna starosna dob iznosi 18 godina.

Propisi zabranjuju eksploataciju dece na radnom mestu, uključujući prinudni ili prisilni rad. Vlada je imala funkcionalnu operativnu jedinicu za borbu protiv trgovine ljudima koja je počela da interveniše u slučajevima prinudnog rada ili rada opasnog po zdravlje, ali je bila ograničena ograničenim resursima.

Skupština je u oktobru usvojila Zakon o zaštiti dece kao deo potrebnih koraka ka viznoj liberalizaciji sa EU.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite koordiniše vladine praktične politike. Institut za socijalnu politiku koji je uspostavljen tokom godine upravljao je primenom zakona koji uređuju rad dece. Ministarstvo je uspostavilo sistem za nadgledanje incidenata dečjeg rada u opštinama, uključujući i opštinske kancelarije za rad i socijalnu zaštitu i u udaljenim školama. Inspektori su odmah obaveštavali poslodavce kada bi pronašli maloletna lica koja rade u opasnim uslovima. Međutim, izvršenje je ostalo neodgovarajuće.

NVO su tokom godine prijavile povrede u pogledu dečjeg rada. Deca koja su radila u poljoprivredi i rudarstvu susrela su se sa opasnošću u pogledu rukovanja poljoprivrednom opremom odnosno mehanizacijom i vađenjem ruda iz teško dokučivih područja ispod zemlje. Međunarodne NVO su prijavile da se broj dece koja prose na ulicama i gradovima smanjio tokom godina, ali da je ukupan broj dece koja prose ostao nepoznat. Iako je većina deca vrlo retko bila jedini izvor zarade plate, dečji rad je služio kao glavni doprinos nekim porodičnim prihodima.

Mlađa deca u ruralnim oblastima su često pomagala svojim porodicama u radu u poljoprivredi, obično i za vreme nastave. Deca u gradovima su često radila na velikom broju nezvaničnih poslova u prodaji i građevini, kao što je prodaja novina, cigareta i telefonskih kartica na ulicama. Neka deca su takođe radila fizičke poslove kao što je prevoz odnosno prenos robe.

Pogledajte nalaze Ministarstva rada *o najgorim oblicima dečjeg rada* na www.dol.gov/ilab/programs/ocft/tda.htm.

d. Prihvatljivi uslovi rada

Nacionalna minimalna zarada iznosi 130 evra ($180) mesečno za zaposlene ispod 35 godina starosti i 170 evra ($230) mesečno za one koji imaju 35 godina i više. Programi socijalne zaštite mogli bi da obezbede porodicama koje ispunjavaju uslove, a nemaju dovoljno finansija do 80 evra ($110) mesečno, a pojedinac bi mogao da primi do 40 evra ($54). Porodice i pojedinci bi mogli da prime novčane dodatke za decu, popust za izmirenje utrošene električne energije i ostale beneficije.

Zakon propisuje da standardna radna sedmica ima 40 sati, zahteva periode odmaranja, ograničava broj redovnih radnih sati na 12 sati dnevno, ograničava prekovremeni rad na 20 sati sedmično i 40 sati mesečno, zahteva isplatu premija za prekovremeni rad i zabranjuje prekomerni obavezni prekovremeni rad. Zakon propisuje 20 dana plaćenog odmora godišnje za zaposlene i tri meseca porodiljskog odsustvovanja. Zakon o radu propisuje zdravstvene i bezbednosne standarde i upravlja svim delatnostima u zemlji.

Inspektorat rada pri Ministarstvu rada i socijalne zaštite je odgovoran za primenu standarda u oblasti rada, zdravlja i bezbednosti. Do novembra, 50 inspektora rada su navodno izvršili 230 inspekcija, savetovali poslodavce i uručili 933 upozorenja za različite povrede radnih standarda. Inspektorat je izrekao 78 dodatnih novčanih kazni poslodavcima koji nisu ispravili povrede. Inspektorat je procenio da mu je potrebno dodatnih 150 inspektora rada kako bi propisno mogli da prate poslodavce ili imali merljivi uticaj na probleme rada. Inspektorat je smatrao da su novčane kazne nedovoljne visoko da bi obeshrabre dalje povrede. Inspektori su generalno dali poslodavcima različite vremenske rokove da isprave povrede pre izricanja novčanih kazni.

Vlada nije pružila smernice za zaštitu radnika u neformalnom sektoru.

Tokom godine bilo je slučajeva da poslodavci nisu ispoštavali zvanične standarde rada, a vlada nije pratila i izvršavala te zahteve posebno u pogledu standardne radne sedmice i obaveznog i neplaćenog prekovremenog rada. NVO su istakle da zaposleni često nisu prijavljivali takve povrede zbog straha od represalija. Po navodima UNSK, mnogi pojedinci su imali duže radne sate u privatnom sektoru "poslovni odnos po slobodnoj volji, bez ugovora o radu, redovne plate ili penzionog doprinosa. Zaposleni su prijavljivali da su poslodavci otpuštali bez razloga što je u suprotnosti sa zakonom i da nisu poštovali praznike. Organizacije za prava žena su prijavile da se seksualno uznemiravanje i zlostavljanje na radnom mestu nije prijavljivalo zbog straha od otpuštanja ili odmazde. Prema rečima zvaničnika sindikata radnici u javnom sektoru su se obično suočavali sa sličnim maltretiranjem, uključujući seksualno uznemiravanje i gubitak zaposlenja zbog pripadanja određenoj političkoj partiji. UNSK je takođe prijavio da su poslodavci ponekad nezakonito otpuštali žene zbog toga što su u drugom stanju ili zato što su tražile porodiljsko odsustvo.

Iako zakon propisuje zaštitu zdravstvenih i radnih uslova zaposlenih, privatne i javne institucije ponekad nisu ispoštovale to. Zvaničnici inspektorata rada su prijavili poteškoće u dobijanju tačnih informacija jer su radnici njima veoma retko obelodanjivali probleme uprkos zakonskoj zaštiti. Ministarstvo rada je tokom prvih deset meseci u godini prijavilo 12 fatalnih ishoda na radnim mestima i 13 teških povreda na radu.